

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ В УКРАЇНІ

В умовах стрімкого розвитку суспільства, зростання потреб виробництва, переходу до ринкових відносин, побудови ефективної моделі національної економіки, особливого значення набуває проблема раціонального використання природних ресурсів України та її нормативно-правове забезпечення.

Ключові слова – раціональне природокористування; природні ресурси; національна економіка; нормативно-правове забезпечення.

В условиях стремительного развития общества, роста потребностей производства, перехода к рыночным отношениям, построения эффективной модели национальной экономики, особое значение приобретает проблема рационального использования природных ресурсов Украины и ее нормативно-правовое обеспечение.

Ключевые слова - рациональное природопользование; природные ресурсы; национальная экономика; нормативно-правовое обеспечение.

With the rapid development of society and growing needs of production, the transition to a market economy, building an effective model of national economic importance is the problem of rational use of natural resources in Ukraine and its regulatory support.

Keywords - rational nature, natural resources, national economy; Legal provisions.

Постановка проблеми. Сучасна Україна, як і більшість країн світу, стикнулася з проблемою обмеженості ресурсів. Розв'язання цієї проблеми в Україні сьогодні є одним з пріоритетних напрямків державної політики.

Здебільшого ця проблема охоплює багато галузей народного господарства - промисловість, енергетику, транспорт, впливає на екологію, науково-технічний прогрес та сприяє структурній перебудові всієї економіки. Тому вирішення питання ресурсозбереження повинно бути чітко регламентовано на законодавчому рівні.

Аналіз останніх публікацій. Питання нормативно-правового забезпечення ресурсозбереження вивчали відомі вчені-юристи України - В.Б.Авер'янова, В.І.Андрейцева, А.С.Васильєва, Л.К.Воронова, С.Д.Демченко, С.В.Ківалова, М.І.Козюбра, В.В.Копейчикова, Є.Б.Кубка, В.К.Мамутова, М.П.Орзіха, В.Ф.Опришка, Р.С.Павловський, О.О.Погрібний, В.К.Попова, В.М.Селіванова, В.Ф.Сіренко, В.І.Семчик, Ю.М.Тодик, О.Ф.Фрицький, В.В.Юрчишина та ін. Серед науковців з інших країн слід виділити праці С.С.Алексєєва, І.Л.Бачило, Д.М.Гвішіані, С.Є.Каменіцької, Б.М.Лазарева, М.І.Піскотіна, Ю.О.Тихомирова та ін.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Сьогодні державні і суспільні потреби вимагають визначення ролі закону і

правового регулювання сучасної організації ресурсозбереження в Україні, адже ефективне і раціональне використання природних ресурсів можливе лише на основі державної підтримки ресурсозбереження, реформування нормативно-правової бази, об'єднання зусиль органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, формування суспільної свідомості.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз стану нормативно-правового забезпечення процесу ресурсозбереження в Україні; визначення основних галузей народногосподарського комплексу України, які мають пріоритетне значення для вирішення проблем ресурсозбереження.

Викладення основного матеріалу. Як свідчить досвід передових країн світу, проводити ефективну політику ресурсозбереження в державі досить важко навіть за умов процвітаючої економіки. Тому дуже складною виглядає(є) проблема ресурсозбереження в Україні, яка переживає економічну кризу. Проте, екологічна і ресурсозберігаюча реформа в Україні розпочалася майже одночасно з проголошенням незалежності.

Ефективна організація роботи щодо підвищення результативності ресурсозбереження є одним з найважливіших напрямків виведення країни з економічної кризи. Кожного року до виробничого процесу залучається близько 2 млрд. т. природних ресурсів.

Моральна і технічна застарілість обладнання і технологічних процесів призводить до нерационального їх використання, з утворенням величезної кількості відходів виробництва. Найбільше відходів маємо при збагаченні рудної і нерудної сировини (305 млн. куб. м.), видобутку і збагаченні вугілля (105 млн. куб. м.).

Усього рівень переробки промислових відходів складає 30%. Інші 70% підлягають захороненню, що негативно впливає на стан навколишнього середовища [1] Державне регулювання у сфері ресурсозбереження може повною мірою забезпечити вирішення цих питань.

Серед них найбільш важливими є наступні: недопущення, подолання або повне вирішення паливно-енергетичної, сировинної та екологічної криз; реконструкція енергетичного комплексу країни; поліпшення сировинної бази; збалансування галузевих і структурних розбіжностей; розширення міжнародного співробітництва; підвищення рівня повторного використання промислових і побутових відходів; розробка системи екологічних взаємовідносин.

Але це можливо лише за умови повноцінної функціонуючої нормативно-правової бази.

На сьогодні в Україні немає діючого закону щодо ресурсозбереження. Упродовж 20 років існування наша країна користувалася різноманітними постановами Центрального комітету комуністичної партії СРСР, які були прийняті ще у 80-тих роках 20-го століття.

У цих документах акцентується увага на впровадженні безвідходних і маловідходних технологій, нових конструкційних матеріалів і заміників металу, систем і комплексів для широкого залучення до господарського обороту вторинних матеріальних і енергетичних ресурсів.

Зазначені документи містять детальні інструкції по кожній галузі народного господарства стосовно ресурсозбереження. А саме:

- енергетиці;
- вугільній, нафтогазовій, гірничорудній та інших видобувних галузях;
- у чорній металургії;
- у хімічній, нафтопереробній і нафтохімічній промисловостях;
- у машинобудуванні та металообробці;
- у лісовій і деревообробній промисловостях;
- у промисловості будівельних матеріалів;
- у легкій промисловості;
- у галузях агропромислового комплексу;
- на транспорті;
- у капітальному будівництві.

Базові засади ресурсозберігаючої політики сучасної України бачимо у таких законах і проектах:

- "Про місцеве самоврядування в Україні", "Про власність",
- "Про підприємництво", "Про підприємства в Україні",
- "Про державну службу", "Про державний матеріальний резерв",
- "Про енергозбереження", "Про електроенергетику",
- "Про інвестиційну діяльність",
- "Про охорону навколишнього природного середовища",
- "Про тваринний світ", "Про охорону атмосферного повітря",
- "Про природно-заповідний фонд України",
- "Про метеорологію та метеорологічну діяльність",
- "Про приватизацію державного майна",

Земельний кодекс України, Кодекс України про надра,

Лісовий кодекс України та інші законодавчі і підзаконні акти.

Першим затвердженням правових засад в регулюванні ефективного використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки та визначення первинних засад ресурсозбереження стало прийняття Закону України про охорону навколишнього природного середовища від 25.06.1991 р. з останніми змінами та доповненнями від 01.01.2011 р. [2]

На сьогодні цей закон є застарілим. Він визначає об'єкти ресурсозбереження в Україні та вимоги до їх використання. Тобто закон має

лише інформативний характер і не встановлює граничних норм використання природних ресурсів, не визначає прав та обов'язків учасників процесу суспільного виробництва, не роз'яснює політику держави у цьому напрямку.

Другий закон, який було прийнято в незалежній Україні, це Закон України "Про енергозбереження", введений в дію постановою Верховної Ради України №75/94-ВР від 01.07.1994." [2]

За своїм змістом він визначає правові, економічні, соціальні та екологічні основи енергозбереження для всіх підприємств, об'єднань та організацій, розташованих на території України, а також для громадян. Він надає пояснення таким поняттям як енергозбереження, енергозберігаюча політика, паливно-енергетичні ресурси, ефективне використання паливно-енергетичних ресурсів, їх економія та ін.

Головним недоліком цього закону є те, що він також морально застарів і потребує негайного перегляду з обов'язковим внесенням змін. У ньому також не вказані конкретні рамки ресурсозбереження, немає граничних норм і термінів виконання поставлених завдань.

Важливою віхою процесу удосконалення екологічного законодавства стало прийняття Верховною Радою України Водного Кодексу України від 6.06.1995 р.

Водні об'єкти визнаються за Водним Кодексом України виключною власністю народу України і можуть надаватися тільки у користування. Народ України здійснює право власності на води через Верховну Раду України, Верховну Раду Автономної Республіки Крим і місцеві Ради народних депутатів. Окремі повноваження щодо розпорядження водами можуть надаватися відповідним органам державної виконавчої влади.[4]

У контексті ефективного використання і охорони вод поза територіальними водами позитивне значення має Закон України "Про виключну (морську) економічну зону України" від 16.05.1995 р., прийнятий в розвиток Конвенції ООН з морського права. Тим самим Україна підтвердила прагнення гармонізації внутрішнього законодавства з нормами і принципами міжнародного права.[4]

У своїй виключній (морській) зоні Україна має суверенні права щодо розвитку, розробки і збереження природних ресурсів живого і неживого походження, у водах, що покривають морське дно, на морському дні та в його надрах, управління цими ресурсами і здійснення інших видів діяльності, включаючи виробництво енергії шляхом використання води, течій і вітру. Україна відповідно до норм Закону реалізує свою юрисдикцію щодо створення і використання штучних островів, установок і споруд, проведення морських наукових досліджень, захисту і збереження морського середовища. Для здійснення вказаних видів діяльності та їх координації, Україна на договірних засадах співробітничает з іншими державами.[4]

Наступним етапом стало прийняття Верховною Радою України Закону України про екологічну експертизу від 9.02.1995 р.

Закон про екологічну експертизу чітко визначає мету і завдання, принципи, об'єкти цієї експертизи, форми участі громадськості в еколого-експертному процесі.

Передбачається, що екологічна експертиза має спрямовуватися на запобігання і прогнозування негативного впливу антропогенної діяльності на стан навколишнього природного середовища та здоров'я людей, оцінку ступеню екологічної небезпеки господарської діяльності і екологічної ситуації на окремих об'єктах і територіях, а також контролювати процеси споживання ресурсного потенціалу країни.

Відповідно до цього, головним завданням екологічної експертизи є визначення ступеню екологічного ризику і небезпеки запланованої чи здійснюваної діяльності, здійснення комплексної, науково обгрунтованої оцінки об'єктів, що передаються на експертизу, перевірка дотримання вимог екологічного законодавства, стандартів, лімітів і нормативів екологічної безпеки, оцінка можливого чи реального впливу об'єктів на стан навколишнього природного середовища, здоров'я людей і якість природних ресурсів та ефективності, повноти, обгрунтованості й достатності природоохоронних заходів і підготовка на цій основі об'єктивних, науково обгрунтованих висновків, їх своєчасна передача державним органам та зацікавленим особам, інформування громадськості про результати екологічної експертизи.

Саме екологічна експертиза чітко визначила правила екологічної безпеки та ресурсозбереження для громадян України.

Громадяни України зобов'язані:

а) берегти природу, охороняти, раціонально використовувати її багатства відповідно до вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

б) здійснювати діяльність з додержанням вимог екологічної безпеки, інших екологічних нормативів і лімітів використання природних ресурсів;

в) не порушувати екологічні права і законні інтереси інших суб'єктів;

г) вносити плату за спеціальне використання природних ресурсів і штрафи за екологічні правопорушення;

д) раціонально використовувати природні та матеріальні ресурси України;

е) компенсувати шкоду, заподіяну забрудненням та іншим негативним впливом на навколишнє природне середовище[3].

Управління охороною ресурсного потенціалу країни полягає у здійсненні в цій галузі функцій спостереження, дослідження, екологічної експертизи, контролю, прогнозування, програмування, інформування та іншої виконавчо-розпорядчої діяльності.

Державне управління в галузі охорони навколишнього природного середовища та ресурсозбереження здійснюють Кабінет Міністрів України, Ради та їх виконавчі і розпорядчі органи, а також спеціально уповноважені на те державні органи з охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів та інші державні органи відповідно до законодавства України.

Спеціально уповноваженими державними органами управління в галузі охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів у республіці є спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань екології та природних ресурсів, його органи на місцях та інші державні органи, до компетенції яких законодавством України та Автономної Республіки Крим віднесено здійснення зазначених функцій.

Державне регулювання в сфері ресурсозбереження може певною мірою забезпечити вирішення таких питань: недопущення, подолання або повне вирішення паливно-енергетичної, сировинної та екологічної криз; реконструкцію енергетики і сировинної бази; подолання галузевих і структурних диспропорцій; розширення міжнародного співробітництва; розробку інституту екологічних взаємовідносин.

Для вирішення поставлених питань створена народногосподарська система контролю ресурсозбереження. Її схема наведена на рисунку 1.

Наведені на рисунку 1 складові народногосподарської системи ресурсозбереження складають єдине ціле і доповнюють одна одну. Водночас кожна з цих ланок наділена самостійними функціями, вирішує певне коло завдань і має свою структуру.

Відповідає за організацію державної підсистеми першого рівня контролю за станом навколишнього середовища Кабінет міністрів України через міністерства з охорони навколишнього середовища, охорони здоров'я, аграрної політики, інші міністерства і служби стандартизації України.

У своїй діяльності вони здебільшого керуються застарілим Законом про охорону навколишнього середовища (1991 р.), чим і пояснюється неефективність процесів ресурсозбереження та невиконання більшості вимог, прописаних у законі.

Удосконалення управління в галузі охорони і відтворення природних ресурсів повинно відбуватися шляхом уточнення ролі і місця територіального

і галузевого факторів у формуванні основних якісних параметрів навколишнього середовища.

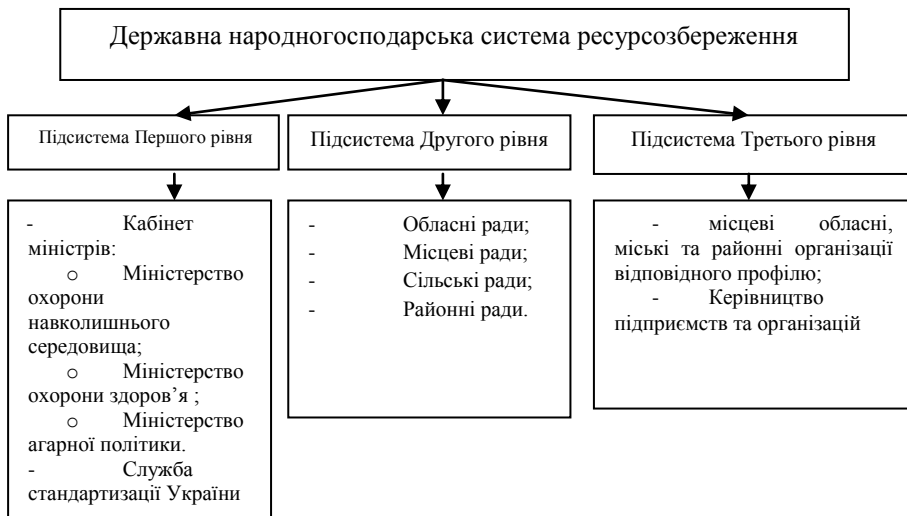

Рисунок 1. – Державна народногосподарська система ресурсозбереження

Водночас, слід враховувати, що в системі планового управління раціональним природокористуванням провідним є територіальний підхід. Це означає, що повноправним розпорядником природних ресурсів, які залучаються в сферу виробничої діяльності, є Ради народних депутатів. Завдання полягає в тому, щоб надані місцевим Радам права використовувались якнайефективніше, поєднували в собі територіальні і галузеві інтереси, орієнтували виробничо-господарську та експлуатаційну діяльність промислових підприємств і об'єднань, міністерств і відомств на вирішення актуальних екологічних проблем.

Для вирішення проблеми інформування населення щодо системи ресурсозбереження у 2007 році був створений Закон України "Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки"[2].

Основним завданням розвитку інформаційного суспільства в Україні є сприяння кожній людині на засадах широкого використання сучасних ІКТ можливостей створювати інформацію і знання, користуватися та обмінюватися ними, виробляти товари і надавати послуги, повною мірою реалізуючи свій потенціал, підвищуючи якість свого життя і сприяючи сталому розвитку країни на основі цілей і принципів, проголошених Організацією Об'єднаних Націй.

Тому удосконалення екологічного законодавства з обов'язковим включенням до нього ресурсозберігаючого фактору повинно здійснюватися не тільки на законодавчому, але й на соціальному рівні. А нормативно-правове регулювання відносин у галузі використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища є базою забезпечення екологічної безпеки.

Аналіз показав даних, що усі положення, які стосуються процесів ресурсозбереження в Україні, розкидані по багатьох нормативних актах та законах, які є вже морально застарілими і мають потребу в уточненні, роз'ясненні та корекції відповідно до сучасного економічного та суспільного розвитку країни. Вони обов'язково повинні бути згруповані до одного нормативного документу і зобов'язані мати юридичне та політичне підґрунтя, з чітко прописаними правами та обов'язками учасників процесу ресурсозбереження. Особливу увагу треба приділити впровадженню цих положень у суспільне життя, та розробити систему контролю за їх виконанням.

Висновки та перспектива подальших розробок. Результати досліджень, наведені у статті, дозволяють зробити такі висновки:

* Існуюча нормативно-правова база є застарілою і потребує оновлення шляхом розробки комплексного закону щодо ресурсозбереження з встановленням усіх норм та критеріїв;

* У нормативно-правовій базі необхідно врахувати світовий досвід і особливості функціонування усіх галузей народного-господарського комплексу України;

* Для підвищення ефективності ресурсозбереження необхідно збільшувати обізнаність населення з питань ефективного використання природних ресурсів і дбайливого ставлення до природи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України про охорону навколишнього природного середовища №1264-ХІІ від 25.06.1991 [Електронний ресурс] — Режим доступу до закону: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=1264-12>

2. Закон України “Про енергозбереження 1994 р. Постанова Верховної Ради України №75/94-ВР від 01.07.1994 [Електронний ресурс] – Режим доступу до закону: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=74%2F94-%E2%F0>

3. Андрейцев В.І. Екологічне право: Курс лекцій: Навч. посібник для юрид. фак. вузів [Текст]/ В.І. Андрейцев – К.: Вентурі, 1996. - 186 с.

4. Закон України «Про виключну (морську) економічну зону України» 1995р. Постанова 162/95-вр, остання редакція від 05.02.2011 на підставі 2947-17 [Електронний ресурс] – Режим доступу до закону: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=162%2F95-%E2%F0>

УДК 336.76(075.8)

О.В.Поліщук

ФІНАНСОВИЙ ІНЖИНІРИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Узагальнено конкретизацію понять «фінансового інжинірингу». Запропоновано відносно новий підхід до визначення даного терміну у економічному середовищі.

Ключові слова: фінансовий інжиніринг, фінансовий ринок, інновації, інструменти фінансового ринку.

Обобщенно конкретизация понятий «финансового инжиниринга». Предложено относительно новый подход к определению данного термина в экономической среде.

Ключевые слова: финансовый инжиниринг, финансовый рынок, инновации, инструменты финансового рынка.

Specification concepts of the «financial engineering» are generalized. The new going is offered relatively near determination of this term in an economic environment.

Keywords: financial engineering, financial market, innovations, instruments of financial market.

Постановка проблеми. На даний час фінансові ринки зазнали великих змін. З початком 70-х років почали відновлюватися фінансові інновації – інструменти, процеси, стратегії. Це було великим підняттям за всю історію фінансових ринків. Вже сьогодні ми не можемо собі навіть уявити сучасні ринки без існуючих інструментів – опціонів, ф'ючерсів, свопів тощо. Сучасні компанії та підприємства будь-якої галузі, використовують різні комбінації фінансової стратегії, користуючись різними фінансовими інструментами та різними варіаціями ризиків, що виникають у взаємодії різних фінансових контрагентів. Такі вислови як «фінансовий інжиніринг» були навіть неможливим явищем сучасного інформаційного